مرتبی: معلم شاکرجان الرحیمی

وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ (الآية)

تأریخ مقدس

ایکنچی جزء

(СВЯЩЕННАЯ ИСТОРІЯ)

Часть 2-я

ابتدائی مکتبلرنینگ تورتنچی صنف شاگردلری اوچون تورلی معتبر اثرلردن انتخاب ایتلوب، ترکستان ترکی شیوه‌سنده ترتیب وتحریر ایتلمش تاریخ اسلام کتابیدر

ناشرلری: معلم صابرجان وشاکرجان الرحیمیلر تاشکنده.

برنچی طبعی

تکرار طبعی صاحبینه مخصوصدر.

سنه ۱۳۲۹ ﻫ
۱۹۱۱ م

ТАШКЕНТЪ
Типо-Литографія В. М. Ильина.
1911

بسم الله الرحمن الرحیم

رسول اکرم افندمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری، عرب قبیله‌لری آراسنده ایڭ زیاده معتبر وشرفلی بولغان (قریش) قبیله‌سندندرلر. اجداد کراملری بونلردر:

محمد علیه‌السلام بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصی بن کلاب بن مرة بن کعب بن لؤی بن غالب بن فهر یاکه قریشدر. فهر ایسه اسماعیل بن ابراهیم علیهما السلامنڭ نسللرندندرلر.

رسول الله‌نڭ والدهٔ محترمه‌لری: آمنه حضرتلری بولوب، بوذات هم کلاب بن مره نسلندندرلر.

تمرین

رسول اکرم قیسی قبیله‌دندرلر؟ اجداد کراملری کملردر؟ فهر کمنڭ نسلندن؟ رسول الله‌نڭ والده‌لری کمدرلر؟

ولادت وتربیت رسول الله

محمد علیه الصلاة والسلام حضرتلری میلاد عیسی علیه السلامنڭ (٥٧٠) نچی یلی (٢٧) نچی آپریلده وتاریخ هجریدن (٥٣) یل ایلگاری ربیع الاوّلنڭ اون ایکنچی‌سی دوشنبه کونی تاڭ وقتیده (مکّهٔ مکرمه) شهرنده توغولوب دنیاگه کیلدیلر.

محمد علیه السلام توغولمش کیچه (فارس) مجوسی‌لرینڭ مڭ یلدن بیری یانوب تورغان اوتلری اوچمك کبی عجیب واقعه‌لر ظهورگه کیلمشدر. آتالری (عبدالله) سودا اوچون (شام) کاروانی برله (مدینهٔ منوّره) شهریگه باروب، توغولشلریدن ایکی آی اوّل آنده وفات ایتمش ایدیلر. بابالری (عبدالمطلب) قریش الوغلریگه برضیافت بیروب (محمد) اسم قویدیلر.

مکه خلقی آراسنده یاش بالالرنی شهرده آسرامای، خوش هوا آوللرده تربیه قیلمك اوچون برسوت آنا (ایناگه)گه بیرمك عادت بولغان ایدی، عبدالمطلب حضرتلری هم شول عادت برله محمد علیه السلامنی (بنی سعد) قبیله‌سندن (حارث) اسملی کشینڭ خاتونی (حلیمه)گه بیردیلر. حلیمه رسول اللهنی تورت یاشلریگه قدر شونده تربیه قیلدی، سوڭره (شکاف سینه) [1] کبی خارق العادة واقعه‌لردن قورقوب، اول ذاتنی مکه‌گه کیتوردی وآنالری آمنه‌گه تاپشوردی.

آلتی یاشکه یتکانلریده آمنه سویوکلی‌لری بولغان رسول الله حضرتلری برله مدینه‌گه باروب، آنده قرنداشلری برله کوریشکاندن سوڭ مکه‌گه قایتدیلر، یولده (ابوٰا) اسملی موضعده یکرمه یاشلریده وفات ایتدیلر. رسول الله حضرتلری آنادن آیریلوب، بابالری طرفندن تربیه قیلنمش ایسه‌لرهم، سکز یاشکه یتکانلریده اول ذاتهم وفات ایتوب، عمکاری (ابوطالب)نڭ تربیه‌سنده قالدیلر.

تمرین

محمد علیه السلام میلاد عیسی‌نڭ نیچه‌نچی یلنده توغولدیلر؟ محمد علیه السلام توغولمش کیچه قندای واقعه‌لر ظهورغه کیلمشدر؟ آتالری قای وقت وفات ایتمش ایدیلر؟ بابالری نمه قیلدیلر؟ عبدالمطلب قای بر عادت برله رسول اللهنی حلیمه‌گه بیردیلر؟ حلیمه نمه قیلدی ونمه جهتدن رسول اللهنی آمنه تاپشوردی؟ آمنه قای یرده وفات ایتدی‌لر؟ رسول الله کمنڭ تربیه‌سنده قالدیلر؟

کفر واقعه‌سی

فخرکائنات حضرتلری اون ایکی یاشکه یتکانلریده ابوطالب سودا اوچون شام ولایتگه بارمق بولوب، اول ذات برله یولگه چقدیلر. شام ولایتنده (بصری) شهریگه یتوب، (کفر) اسملی صومعه یاننده

(1) بو شوندای واقعه‌درکه ...

بر درخت آستیگه قوندیلر، اول صومعه‌ده (بحیرا) دیب مشهور بولغان (جرجیس) اسملی برراهب استقامت قیلمش ایدی. بحیرا محمد علیه السلامنی کوروب «آخرالزمان پیغمبری بو ذاتدر» دیدی وابوطالبگه: «بو بالانی شامگه آلوب بارمای، ماللرڠزنی بو شهرده ساتوب مکه‌گه قایتمکڠز مصلحتدر. چونکه شام یهودیلری اچنده بو ذاتنڠ علامتلرینی بیلوچی کشیلر کوبدر، شولر بر ضرر یتکورمغای ایدی». دیب نصیحت قیلدی. ابوطالب بحیرانڠ سوزی برله ماللرین بصری‌ده ساتوب مکه‌گه قایتدی

محمد علیه السلام حضرتلری یاشلك زمانین اوتکاروب یگتلك وقتیگه یتوشدیلر. یوزلری نورلك و سوزلری اثرلك بولوب، هر بر سوزنی راستلك وملایم‌لك برله سویلار ایدیلر. هم یخشی خلقلی، نهایتده ادبلی وسخاوتلی ایدیلر. هر اشده توغری واشانچلی بولغان اوچون قریش قبیله‌سی اچنده (محمد امین) دیب شهرت تاپدیلر.

تمرین

رسول الله برله ابوطالب قایده بارمق بولدیلر؟ شام ولایتیده قیسی شهرده قوندیلر؟ اول صومعه‌ده کم استقامت قیلمش؟ بحیرا ابوطالبگه نمه دیب نصیحت قیلدی؟ ابوطالب نمه قیلدی؟ محمد علیه السلام قیسی وقتگه یتوشدیلر؟ اخلاق بابنده قندای ایدیلر؟ نمه اوچون (محمد امین) دیب شهرت تاپدیلر؟

تزوّج خدیجه رضی الله عهنا

رسول اکرم حضرتلری یگرمه بیش یاشلریده حدیجه بنت خُویلد مالی برله سودا اوچون آننڠ قلی میسره برله شامگه سَفَر قیلدیلرو اولگی یللرگه قراغانده ایکی برابر فائده کوروب قایتدیلر. مکه‌گه کیلغانلریده میسره محمد علیه السلامدن ظاهر بولمش خادق العادة واقعه‌لرنی حدیجه‌گه سویلادی. حدیجه ایسه محمد علیه السلامگه رغبت حاصل قیلدی واگرقبول قیلسه‌لر تیگمك بولدی. چونکه اوّلده بر توش کوروب، عمك زاده‌سی وَرَقَه بن نوفَل‌دن تعبیرن سورگانده «سن آخرالزمان پیغمبرینڠ خاتونی بولورسن» دیمش ایدی. محمد علیه السلام هم قرنداشلرینڠ مصلحتی برله حدیجه‌نی نکاحلریگه آلدیلر. اول وقت حضرت حدیجه قرق یاشنده برطول (بیوه) خاتون بولوب، رسول علیه السلامنڠ ایڭ سویوکلی خاتونلریدر، که آننڠ وفاتیگه قدر اوستیگه خاتون آلمای، آندن خوشنود وراضی بولدیلر.

محمد علیه السلامنڠ قاسم، عبدالله اسملی اوغللری، زَینَب

رقیّه، اُم کلثوم، فاطمه اسملی قزلری، شول حدیجه رضی الله عنهادن توغولمشدرلر.

تمرین

رسول اکرم (٢٥) یاشلریده قای یرگه سفر قیلدیلر؟ میسره حدیجه‌گه نمه‌لرنی سویلادی؟ حدیجه نمه قیلدی؟ نه اوچون؟ محمد علیه‌السلام نمه قیلدیلر؟ اول وقت حضرت حدیجه نیچه یاشده ایدیلر؟ حدیجه رضی الله عنهادن کملر توغولمشدرلر.

کعبهٔ معظمه‌نی تعمیر

محمد علیه‌الصلاة والسلام اوتوز بیش یاشکه یتکانلریده شول یل مکه‌ده قوتلی یمغور بولوب، کعبه‌نڭ دیوارلری ضعیفلاندی. قریش خلقی کعبه‌نی یاڭیدن بنا قیلدیلر و(حجر اسود)نی اورنیگه قویور وقت آرالرنده اختلاف چقدی، که هر قبیله: «حجر اسودنی بز اورنیگه قویوره‌ز» دیر ایدیلر. آخرده (باب شیبه)[1] ایشگندن اول کم کرسه آنڭ حکمیگه راضی بولمکچی بولدیلر. شول حالده ایشکدن محمد علیه‌السلام کیلب کردیلر، بارچه خلق سویونوب، اول ذاتکه بوواقعه‌نی بلدردیلر. محمد علیه‌السلام ایسه تونلرین یشوب آنڭ اچیغه حجراسودنی قویدیلر وهر قبیله‌گه براوچندن اوشلاتوب، سوڭره حجر اسودنی مبارك قوللری برله آلوب اوز ییریگه قویدیلر. جمله‌سی محمد علیه‌السلامنڭ بو تدبیرلری اوچون تحسین قیلدیلر، بوحال ایله اورته‌دن نزاع کوتاریلدی.

اوتوز سکز یاشلرنده غائبدن قولاقلریگه: «یا محمد!» دیب آواز ایشتلمکده وبعض ییرلرده نور کورونمکده ایدی، بو سرلرنی فقط حضرت حدیجه‌گه سویلر ایدیلر.

تمرین

قیسی یل کعبه‌نڭ دیوارلری ضعیفلاندی؟ قریش خلقی نه قیلدیلر وقای وقت آرالرنده اختلاف چقدی؟ آخرده نمه قیلمکچی بولدیلر؟ ایشکدن کم کردی؟ محمد علیه‌السلام نمه قیلدیلر؟ جمله‌سی بو تدبیرلری اوچون نه قیلدیلر؟ ٣٨ یاشلرنده غائبدن نمه آواز ایشتلمکده ایدی؟

[1] بو کعبهٔ معظمه نڭ ایشکلرین برسی‌در.

نبوت رسول الله

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلریگه قرق یاشلرنده پیغمبرلك کیلدی. پیغمبرلکلری اوّل راست توش کورمك ایله باشلانوب، آلتی آیگه قدر توشلرنده هر نمه کورسه‌لر بارچه‌سی کورگانلریچه ظاهر بولور ایدی. ۷ نچی آی (رمضان اون یتی سنده) (حرا) تاغنده ایکان وقتلریده جبرائیل علیه السلام کیلوب، (اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِی خَلَقَ ۞...) آیت کریمه‌لرینی کیتوردیلر. اول مرتبه جبرائیل علیه السلامنی کوروب، اول ذاتنڭ واسطه‌سی برله وحی کیلشندن رسول الله نهایت درجه‌ده قورقوب، حجرهٔ سعادتلریگه کیلدیلر. آنده برآز استراحت قیلغانلریدن سوڭ بو واقعه‌نی حضرت خدیجه‌گه سویلادیلر وخدیجه رضی الله عنها برله باروب، ورقه بن نوفل‌گه خبر بیردیلر. ورقه محمد علیه السلامگه: «یا محمد! سزگه اسوینچ بولسونکه، وحی کیتورگان فرشته حضرت جبرائیل، وسز آخرالزمان پیغمبری درسز» دیدی.

آندن سوڭره (یا أیها المدثر) سوره‌سی نازل بولوب، پیغمبر علیه السلام خلقنی دین اسلامگه دعوت قیله باشلادیلر. اول ذاتنڭ پیغمبرلکلریگه اشانوب اوّل حالده اسلامنی قبول قیلغان خدیجه رضی الله عنها بولوب، سوڭره حضرت ابوبکر الصدیق، حضرت علی کرم الله وجهه وآزاد قللردن زید بن حارثه رضی الله عنه ایدیلر. حضرت ابوبکرنڭ دعوتلری برله عثمان بن عفان، عبدالرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، زبیر بن العوام، طلحه بن عبیدالله رضی الله عنهم حضرتلری ایمان ایله مشرف بولدیلر. بو ذاتلرنڭ دلالتی برله ینه (۲۵) گه قدر کشی مسلمان بولمشدر. محمد علیه السلام اوچ یلگه قدر خلقنی یاشرون دعوت قیلدیلر.

تمرین

محمد علیه السلامگه نیچه یاشلرنده پیغمبرلك کیلدی وپیغمبرلکلری اوّلا نمه ایله باشلاندی؟ محمد علیه السلام نه جهتدین قورقدیلر؟ آنده نمه ایش قیلدیلر؟ ورقه نمه دیدی؟ آندن سوڭره قیسی سوره نازل بولدی؟ اوّل حالده اسلامنی قبول قیلغان کملر ایدی؟ ابوبکرنڭ دعوتلری برله

کملر ایمانگه کیلدی؟ بونلرنگ دلالتی برله ینه نیچه کشی مسلمان بولدیلر؟ محمد علیه السلام نیچه یل یاشرون دعوت قیلدیلر؟

حمایهٔ ابو طالب

نبوتنگ تورتنچی یلنده حق تعالی طرفیدن خلقنی آشکارا دعوت قیلمککه بویوریلغان (فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرْ) آیت کریمه‌سی نازل بولدی. رسول اکرم حضرتلری خلقنی آشکارا دعوت قیلدیلر. مونگ اوزه‌سیغه بتلرگه عبادت قیلمک کفر ضلالتده ایکانلرینی حاوی آیتلر کیلمکی، برطرفدن اسلامگه کرگوچیلر کوپایمکی قریش خلقینگ اچغین زیاده قیلدی. قریش الوغلری ابو طالبگه باروب: «برادرزاده‌نگ بزنگ دینمزنی تحقیر کورار، «آتا بابالرگز بارچه‌سی ضلالتده ایدی» دیر، سن آنگ بو ایشیدن توقتاتغیل، یا که حمایه قیلمه» دیدیلر. ابوطالب آنلرنی شیرین سوز واچق یوز برله قایتاردی. رسول الله حضرتلری اولگیچه اشلرنده دوام قیلمکلری آنلرنی ینه‌دن ابو طالب حضوریغه کیلمککه مجبور قیلدی، که کیلوب: «بو ایشکه چدار حال یوق، هر نمه بولسه بولسون ایکی طرفنگ بری یوق بولوب، باشقه‌سی راحتده عمر کورسون، اگر سن محمدنی قویماسنگ بزسندن آیریله‌مز» دیدیلر. ابو طالب اشنگ زورایمکین بلوب، بو خبرنی محمد علیه السلامگه سویلادی واوزینگ حمایه قیلماسلکینی آچق سویلامسه هم شونگه دائر سوزلر سویلادی. محمد علیه السلام بو سوزدن نهایتده خفه‌لانوب، کوزلریدن یاش آقدی: «ای آتام اورننده کورگان قرنداشم! من الله تعالی طرفدن خلقنی دینگه دعوت قیلمککه بویوریلوب، آنگ امرینی یرگه کیتورمککه مجبورمن. آنلر هرنمه قیلسه‌لر هم دعوت قیلمکدن توقتامس من» دیب اورونلریدن توروب برطرفکه کیتدیلر. ابوطالب محمد علیه السلامنگ کوزلریدن یاش کیلغانین کورگانده شفقتی کیلوب: «ای برادرزاده‌م! هر بر اشنی خواهلاگانگچه قیل من سلامت بولسام سنگا هیچ کشی ضرر یتکورماس» دیدی.

تمرین

نبوتنگ تورتنچی یلنده قیسی آیت نازل بولدی؟ رسول اکرم نمه قیلدیلر؟ نمه‌لر قریشنگ اچغین زیاده قیلدی؟ قریش الوغلری ابوطالبگه نمه

دیدیلر؟ ابوطالب نمه قیلدی؟ رسول الله نڭ قیسی اشلری قریشنی ابوطالب حضورینه کیلمککه مجبور قیلدی؟ ابو طالب نمه قیلدی؟ محمد علیه السلام نمه دیدیلر؟ ابو طالب نمه دیدی؟

حبشستانگه هجرت

محمد علیه السلام هیچ توقتامای خلقنی دین اسلامگه دعوت قیلمکده، اسلامگه کرگوچیلر آهسته لب بولسه هم کوندن کون کوپایمکده ایدی. مونی کورگانده کافرلرنڭ عداوتی زیاده بولوب ایمانگه کیلوچیلرنی دیندن چقارمك اوچون هر تورلی جفالر قیله باشلادیلر. محمد علیه السلامنڭ اول قاسم سوڭره عبدالله اسملی اوغللری وفات ایتوب، باشقه اوغللری قالمغاندن مشرکلر: «محمدنڭ اورنین توتوچی اوغلی قالمدی وفاتندن سوڭ اسمی یوقالور» دیب شادلانور ایدیلر، لکن ابو طالب حمایه سنده بولغانلری اوچون هیچ ضرر یتکورالمس ایدیلر. ابوبکر الصدق حضرتلری کبی قرانداشلری کوب صحابه لر بر آز تنچ یاشاسه لر هم، قرنداشلری آز یاکه قرانداشلری یوق صحابه لر مشرکلر طرفدن تورلی حقارت کورمکده ایدیلر، حتی (سمیه) اسملی برمسلمه قریش الوغلرندن (ابوجهل) لعین قولنده شهید بولمشدر. مسلمانلر؛ مشرکلر قولنده کورمش اذا وجفالرگه چدامای، نبوتنڭ بیشنچی یلنده محمد علیه السلامنڭ رخصتلری برله اوی جماعتلرین آلوب، عزیز وطنلرین تاشلاب (حبشستان)گه هجرت قیلدیلر. اوّلاً عثمان بن عفان، اول ذاتنڭ خاتونلری رقیه بنت رسول الله، زبیر بن العوّام، عثمان بن مضعون عبدالله بن مسعود عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنهم حضرتلری مکه دن چقوب، (بحراحمر) ایله (آفریقا) قطعه سندهگی حبش مملکتیگه کیلوب آنده غربت اختیار قیلدیلر. حبش پادشاهی (اصحمه) نصارا (خرستیان) دینده ایسه هم آنلرگه بیر بیروب حرمت قیلدی. آندن سوڭ جعفر بن ابو طالب (حضرت علی نڭ آغالری) وبر نیچه کشی لر هجرت قیلوب، آنده کوب مسلمانلر یغیلدی. مکه کافرلری بو خبرنی ایشتوب، مسلمانلرنڭ قوّت تاپشندن ودین اسلامنی هر طرفکه تارقاشندن قورقدیلر، حتی نجاشیگه کشی یوباروب، مسلمانلرنی مکه گه قایتارمکین سوراش ایسه لر هم رد جوابین آلکان سوڭ چاره سز بولدیلر.

تمرین

محمد علیه السلام نمه قیلمکده ایدیلر؟ مشرکلر نمه اوچون ایمانگه

کیلوچیلرگه جفالر قیله باشلادی ونمه اوچون شادلانور ایدیلر؟ ابو بکر حضرتلری کبی قرنداشلری کوب صحابه‌لرگه هم جفا قیلور ایدیلرمی؟ مسلمانلر نبوتنگ ۵ نچی یلنده قای طرفکه هجرت قیلدیلر؟ حبش پادشاهی نمه قیلدی؟ آندن سونگ کملر هجرت قیلدی؟ مکه کافرلری نمه قیلدیلر؟

حضرت حمزه وعمر رضی الله عنهمانگ ایمانی

نبوتنگ آلتنچی یلی ایدیکه: محمد علیه السلامنگ عمکلری حمزه بن عبد المطلب حضرتلری ایمان ایله مشرف بولوب، دین اسلام کوب قوت حاصل قیلدی. چونکه اول ذات قریشنگ اینگ اعتبارلی وکوچلی‌لرندن بولوب، قریشکه محمد علیه السلامنی حمایه قیلمکلرینی هم سویلامش ایدیلر. بو اشدن مشرکلر نهایتده حسرتلانوب، اوغلری بو توغریده مصلحت قیلدیلر: «اسلامغه کرگوچیلر کوپایوب، محمدنگ اشی رواجلنمکده تیزدن بر تدبیر قیلمک کرک، یوقسه بو اشنگ آخری یخشی بولماس» دیدیلر وهر قیسی‌سی اوز بلگانلرین سویلادیلر. ابو جهل ایسه: «اینگ یخشی چاره محمدنی اولدرمکدر: هرکم آنی اولدرسه کوب تیوه وآلتونلر بیرورمن» دیدی. عمر بن الخطّاب اورنیدن توروب: «بو اشنی مندن باشقه هیچ کشی قیلالمس» دیدی وقلیچین آلوب، محمد علیه السلامنی قدیروب کیتدی.

یولده همشره‌سی (فاطمه) برله کویاوی (سعید)نی مسلمان بولغانلرینی ایشتوب، غضب برله اوّل آنلرنگ اویگه کیتدی اول حالده (طٰه) سوره‌سی نازل بولوب، آنلر حباب بن الأرث اسملی صحابه‌دن اول سوره‌نی اوقوب واورگانوب اوتورمش ایدیلر، که عمر بن الخطاب کیلوب شدّت برله ایشک قاقدی. قرنداشلری عمرنی غیرت برله کیلغانین کوروب، حباب رضی الله عنه برله آیت یازیلمش کاغذنی بیرکتوب ایشکنی آچدیلر. عمر ایچکاری کریب، قاتیغ آواز برله «حاضر نمه اوقور ایدگز؟ بلدمکه سز هم محمدنگ دینیکه کرمش سز» دیب سعیدنگ یقاسندن تارتوب ییرگه یقیتدی. فاطمه ایرینی اجراتمک بولغانده عمر براوروب فاطمه‌نگ یوزین قاناتدی. سونگره همشره‌سی‌نگ یوزندن قان آققانین کوروب، رحمی کیلدی واچغی باسلدی فاطمه نهایتده خفه‌لانوب، غیرت برله: «یا عمر! نه اوچون جناب حقدن شرم قیلمای سن، آیات ومعجزه‌لر برله ثابت بولغان پیغمبریگه اشانمای‌سن،

منه من وایرم اسلام دینی ایله مشرف بولدك، کله مزنی کیسساڭ هم بو دیندن قایتمغایمز» دیب کلمهٔ شهادت اوقودی. عمر ایسه ییرگه اوتوروب «بابا اوقوغان کتابڭزنی کیتورڭز» دیب فاطمه‌دن طلب قیلدی. فاطمه رضی‌الله عنها طه یازیلمش کاغذنی برادری‌گه تسلیم قیلدی. حضرت عمر آندن بر نیچه آیت اوقودی، قرآن کریمنڭ فصاحت وبلاغتی ومعنا سینڭ حضور وحلاوتی کونکلیغه تأثیر قیلوب چن اخلاصی برله کلمهٔ شهادت اوقوب مسلمان بولدی. حبّاب رضی الله عنه آنی ایشتوب، ییرکنمش ییرلریدن چقوب، «یا عمر! مبارك بولسون، بر وقت رسول اکرم حضرتلری «ای الله! بو دیننی ابو جهل یاکه عمر برله عزیز ایله» دیب دعا قیلمش ایدیلر، منه بو بخت، دولت سزگه میسّر بولدی» دیدیلر وعمر رضی الله عنه برله محمد علیه السلامنڭ حضورلریغه کیتدیلر.

پیغمبرمز [illegible]لری صحابه‌لری برله (صفا) تاغی یانند براویده یاشرون صحبت [illegible]ر ایدیلر، که حضرت عمر آنده باروب، محمد علیه السلامنڭ توغریلرنده تز چوکدی. محمد علیه السلام تبسم برله اول ذاتنڭ قوللرندان اوشلاب: «یا عمر! ایمانگه کیل» دیدیلر[1] حضرت عمر کلمهٔ شهادت اوقودیلر. اوّل حضرت حمزه اوچ کوندن سوڭ حضرت عمرنی ایمان کیتورمکلریدن مسلمانلر شادلانوب، بردن تکبیر ایتدیلر. تکبیرلری مکه‌نڭ بارچه کوچه‌لریگه ایشتلدی. عمر رضی الله عنه برله مسلمانلر قرق عدد بولدی‌لر. حضرت عمر آنلرگه: «بو قدر کشی نچوك تورامز یوریڭز حرم شریفکه بارایلوك، تاکه دین اسلام شهرت تاپسون» دیگانلریده رسول الله باشلق بارچه مسلمانلر اورنلریدن توروب حرم شریفگه کیتدیلر. حرم شریفده حضرت عمرنی کوتمکده بولغان قریش الوغلری عمر رضی الله عنه‌نی مسلمانلرنڭ آلدیده کیلگانلرین کوروب حیران بولدیلر وابوجهل ایلگاری کیلوب حضرت عمردن: «بو قندای حال؟» دیب سوردی. حضرت عمر: (اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ۞) دیب جواب بیردی وقریش‌نڭ بارچه‌سیغه: «هرکیم منی بلسه بلسون بلمسه من خطاب اوغلی درمن» دیدیلر. قریش خلقی نهایتده شاشدی وهربری برطرفکه تارقادیلر. مسلمانلر ایسه حرم شریف حولسنده صف بولوب، جهر برله تکبیر ایتوب نماز اوقودیلر.

(۱) چونکه آندن اوّل حضرت جبرائیل جناب حق طرفندن کیلوب حضرت عمرنڭ ایمان کیتورمکیدن

تمرين

نبوتنگ ٦ نچی یلی کم ایمان کیتوردی؟ نه اوچون؟ مشرکلر نه قیلدیلر و نمه دیدیلر؟ ابو جهل نه‌دیدی؟ عمر نه‌دیدی؟ وکمنی قدیریب کیتدی؟ عمر یولده کملرنی مسلمان بولغانلرینی ایشتدی؟ آنلر نمه قیلب اوتورمش ایدیلر؟ قرنداشلری نه قیلدیلر؟ عمر نه‌دیدی وکمنگ یوزین قاناتدی؟ سوگره نه بولدی؟ فاطمه عمرگه نمه دیدی؟ عمر فاطمه‌دن نمه‌نی طلب قیلدی؟ فاطمه نمه قیلدی؟ عمر نه‌جهتدن مسلمان بولدی؟ حباب نمه دیدیلر؟ پیغمبرمز قایده ایدیلر وعمرگه نه‌دیدیلر؟ عمر نه قیلدی؟ مسلمانلر نمه جهتدن شادلاندیلر وعددلری نیچه بولدی؟ عمر مسلمانلرگه نمه دیدیلر؟ حرم شریفدا اگی مشرکلر نمه بولدیلر؟ حضرت عمر نمه دیدیلر؟ قریش خلقی نمه قیلدی؟ مسلمانلر نمه قیلدیلر؟

قریشنڭ بنی هاشم حقنده اتفاقی

قریش خلقی؛ پیغمبرمزنڭ دعوتلری برله دین اسلام هرطرفکه نور چاچوب، بعض قبیله‌لر اسلام ایله مشرف بولمکین؛ اسلامگه کرگوچیلر نهایتده اخلاصلی بولوب، حضرت حمزه وحضرت عمر باشلق بارچه‌لری اسلام دینی وآننڭ بانی‌سی بولغان محمد علیه‌السلام حضرتلری اوچون مڭ جانلری بولسه هم فدا قیلمککه حاضر تورگانلرین؛ هاشمی‌لرنڭ رئیسی بولغان «ابو طالب» ایمان کیتورمغان بولسه‌هم رسول الله‌نی اوزباله‌سندن ارتق حمایه قیلغانین وبنی هاشمنڭ بارچه مسلم وغیر مسلمی قرنداشلك رعایه‌سینی ادا قیلغانلرین کوروب، اسلامگه مشرف بولغانلرنی دیندن چقارمك، هیچ بولماسه اسلامنڭ هرطرفکه تارقاشیغه مانع بولمك قصدی برله یغیلوب مصلحت قیلدیلر. سوگره نبوتنڭ یتنچی یلی ایدیکه: موندن سوڭ هاشمی‌لرنڭ ایمان کیتورگان وکیتورمگانی برله آلش بیرش قیلماسکه؛ آنلردن قز آلوب قز بیرماسکه اتفاق قیلدیلر وبو خصوصده برعهدنامه یازدیروب، کعبه‌نڭ ایچ دیواریگه آسدیلر.

آنلرنڭ بوعهدی هاشمیلرگه ومسلمانلرگه نهایتده آغربولوب، «شعب ابو طالب»[1] ده محصور کبی تورمککه مجبور قیلدی. چونکه

[1] شعب ابو طالب مکه‌نڭ برمحله‌سی بولوب؛ بنی هاشمنڭ ویلری اول محله‌ده ایدی. اوّل حالده اول محله‌نی رئیسلری عبدالمطلبگه؛ سوگره اول ذاتنڭ وفاتلریدن سوڭ رئیس بولمش ابوطالب بن عبدالمطلبگه نسبت بیرمشلر. رسول الله‌نڭ توغدلری هم اول محله‌ده بولمشدر.

بازار وکوچه‌گه چقسه‌لر مشرکلر طاقتسز اذا وحقارت قیلوب، یورت بهاسنده هم مال ساتماس وچیت شهرلردن کیلمش سوداگرلر برله آلش، بیرش قیلدرماس ایدیلر. باشقه محله‌لرده اویلری بولغان صحابه‌لرهم اویلرین تاشلاب، ابو طالب محله سیگه یغیلمش ایدیلر. آنده ایکی یلدن آرتق اوشبو روشچه تریکلك قیلدیلر.

برکون حضرت جبرائیل حق تعالی طرفندن کیلوب، کافرلرنگ کعبه اچیغه آسمش عهد نامه‌لرین «کویه» ییب، الله تعالی اسمندن باشقه بر حرف قالمغانین محمد علیه‌السلامگه بیلدردیلر. محمد علیه السلام حضرتلری بو خبرنی ابو طالبکه سویلادیلر. ابو طالب ایسه قریش یغیلمش یرگه باروب، برادرزاده سینگ سویلامش سوزلریدن خبر بیردی: «محمدنگ سوزی درست بولسه انصاف قیلوب بزنگ اوچون یاسامش عهدگزنی بوزیگز، اگر یلغان بولسه منهم آنی حمایه قیلمای سزنگ طرفگزده بولورمن» دیدی. قریش بو سوزنی معقول کوردیلر، چونکه اوز قبیله‌لری اچنده حرمتلی وشرفلی بولغان هاشم اوروغینی اوچ یلگه قدر هرتورلی معامله‌لرد محروم قیلوب کوب ضررلانمش ایدیلر، حتی عهد نامه‌لرین یازمش منصور بن اکرمه‌نگ قولی قوروب چولاق بولمشدر. شول وقت اول عهد نامه‌نی کیتوروب کوردیلرکه (بسمك اللهم) کلمه‌لرندن باشقه برحرف قالمای بارچه‌سی یوق بولمش، بوندن بارچه مشرکلر شرمنده بولوب، اول مکتوبنی یرتدیلر. بو سبب برله بارچه بنی هاشم ومسلمانلر محصوریت بلاسندن قوتولوب، هر تورلی معامله‌لرده اختیارلی بولدیلر.

تمرین

قریش خلقی نمه قیلملك قصدی برله مصلحت قیلدیلر؟ سوگره نمه‌لر قیلدیلر؟ مشرکلرنگ بو عهدی کملرگه آغر بولدی؟ نه اوچون؟ باشقه محله‌لرده اویلری بولغان صحابه‌لر نمه قیلمش ایدیلر؟ آنده نیچه یل تریکلك قیلدیلر؟ حضرت جبرائیل عهد نامه حقنده محمد علیه السلامگه نه‌بلدردیلر؟ اول ذات بو خبرنی کمگه سویلادیلر؟ ابو طالب نه قیلدی ونه دیدی؟ قریش بو سوزنی معقول کوردیلرمی؟ نه اوچون؟ اول عهد نامه نمه‌بولمش؟

ابوطالب ایله خدیجه رضی الله عنهانگ وفاتی

نبوتنگ اونچی سنه‌سنده محمد علیه‌السلامنگ حامیسی بولغان

ابو طالب بن عبدالمطلب سکسان یاشندن اوتوب وفات ایتدی انڭ وفاتندن اوچ کوندن سوڭره حضرت خدیجه هم وفات ایتوب، (حجون) دیگان یرده دفن قیلندیلر. رسول اکرم حضرتلری بو ایکی سویوکلیلرندن اجراب، نهایتده خفه‌لاندیلر، شول سببلی بو یلگه (سنة‌الحزن) دیب اسم قویلدی.

ابو طالب: محمد علیه‌السلامنی واول ذاتنڭ صحابه‌لرینی قولندن کیلگان قدر کافرلرنڭ ضررندن ساقلار، محمد علیه‌السلامنڭ پیغمبر لککلریگه انکار قیلماس ایدی، لکن اوزی قبیله رئیسی بولوب، محمد علیه السلام اوینده تربیه قیلنمش بولغانیدن تلی برله اقرار قیلوب، ایمان کیتورمکدن عار قیلور ایدی اما: «من یخشی بلور منکه محمد اصلا یالغان سویله‌مس وآندن باطل سوز هم وجودگه کیلماس، اگر قریش خاتونلری منی عیب قیلمسه‌لر آنگا اطاعت قیلور ایدم» دیر ایدی، وفات قیلور وقتیده هم قریش الوغلرینی یغدروب، رسول اکرم حقنده آنلرگه کوب وصیت قیلمش ایدی. وفاتندن سوڭ قومی وصیتینی بیریغه کیتورمای، ابوطالب برله حضرت خدیجه‌نڭ وفاتلرینی غنیمت بلوب، محمد علیه‌السلامگه اوّلگیدن زیاده‌راق اذا وجفالر کورگازور بولدیلر.

محمد علیه‌الصلاة والسلام حضرتلری قریشنڭ اذا وجفالریدن کوڭکل‌سزلانوب، زید بن حارثه رضی‌الله عنه برله شهردن چقوب مکه یاقینده‌گی (طائف) شهریگه کیتدیلر. باروب آنده وطن توتمش (ثقیف) قبیله‌سی‌نی ایمانگه دعوت قیلدیلر. آنلر، سوزلرینی قبول قیلمای اول ذات‌نی تحقیر قیلدیلر. حتی آرادن بعض عقلسزلری تاشلر آتمش ایسه هم زید بن حارثه حضرتلری آتلمش تاشلرگه اوزلرینی توغری توتدیلر وقوللریدن کیلگان قدر محافظه قیلوب، برنیچه یرلریدن جراحتلاندیلر. رسول اکرم آنلرنڭ بوقدر یامان معامله‌لریگه صبر قیلوب مکه‌گه قایتدیلر.

بو یل رسول علیه‌السلام سوده بنت زمعه رضی‌الله عنها وعائشه بنت ابوبکر حضرتلرینی نکاحلنمشدرلر.

تمرین

نبوتنڭ اوننچی سنه‌سنده کملر وفات ایتدی؟ نه سببلی بو یلگه (سنة الحزن) دیب اسم قویلدی؟ ابوطالب؛ تریك حالنده نه قیلور ونه دیر ایدی

[illegible]

عليه السلام قيسى شهرگه كيتديلر ؟ آنده نمه قيلديلر ؟ آنلر نمه قيلديلر؟ بو يل رسول عليه السلام كملرنى نـكا حلنمشدرلر ؟

بيعت عقبهٔ اولى

هر يل رسول اكرم حضرتلرى عربلرنڭ مكه‌گه يغيلوب حج قيلور وقتيده و (عكاظ) بازارى قزيه‌ش كونلرده مكه نڭ تاشقاريسيگه چقوب، هر طرفدن كيلمش قبيله‌لرنى دينگه دعوت قيلور ايديلر. نبوتنڭ اون برنچى يلنده هم شول عادت برله مكه‌دن تاشقارى چقمش ايديلر، كه (عقبه)گه ياقن بيرده (مدينه)دن كيلمش (خزرج) قبيله‌سندن آلتى كشى‌گه يولوقوب، آنلر ايله بر آز سويلاشكاندن سوڭ دينگه دعوت قيلديلر و بر مقدار قرآن كريم اوقوديلر. اولدن بيرى مدينه خلقى آغزنده: «غالب بن فهر اولادندن بر پيغمبر كيلور ايمش» ديب سويلانور ايدى، مدينه يهوديلرى هم: «پيغمبر كيلور زمان ياقنلاشدى» دير ايديلر، شونڭ اوچون محمد عليه السلام دعوت قيلغانده آنلر بربرلريغه قراب: «يهوديلر خبر بيرمش پيغمبر بو ذات بولسه كيرك» ديب سويلاشديلر وكلمهٔ شهادت اوقوب ايمان ايله مشرف بولديلر. مكه‌ده برنيچه كون توروب، حج وقتى اوتكاندن سوڭ مدينه‌گه قايتديلر. آنده دين اسلامنى قوتلاندرمك حركتيده بولديلر، كه اوز قبيله‌لرندن باشقه مدينه‌ده ساكن (اوس) قبيله‌سيگه هم دين اسلام پرتو سالدى.

شوندايكه: نبوتنڭ اون ايكنچى يلى حج وقتنده اوس وخزرج قبيله‌لرندن جمله‌سى اون ايكى كشى مكه‌گه كيتديلر وعقبه‌ده محمد عليه السلام ايله كوروشوب عهد و بيعت قيلديلر[1]. سوڭره اول ذاتنڭ رخصتلرى برله مدينه‌گه قايتوب، دين اسلامنى هر طرفكه تارقاتمق خذمتى برله مشغول بولديلر. آنلرنڭ دلالتى برله مدينه‌ده مسلمانلرنڭ عددى قرقكه ياقنلاشوب، دين آدابلرينى وقرآن كريمنى اوركاتادرگان بر كشى لازم بولمش ايدى، شول سببلى رسول عليه السلام حضرتلرى صحابه‌لردن مصعب بن عميرنى يوبارديلر. اول ذات بارگانلريدن سوڭ مسلمانلر جمعه كونلرى مدينه‌دن تاشقارى چقوب، بر ييرده نماز اوقويدرگان بولديلر. بر آز وقت اچنده مسلمانلر كوپايوب، اوس وخزرج قبيله‌لرى اچنده فقط بنى اميه بن زيدنڭ اويى كفر قرانغوسيده قالدى.

تمرين

هر بل رسول اکرم نمه قیلوز ایدیلر ونبوتنگ اون برنچی یلنده نمه قیلدیلر؟ آنلر نمه اوچون ایمان ایله مشرف بولدیلر؟ مکه‌ده نیچه کون توردیلر؟ مدینه‌ده نمه قیلدیلر؟ نچوک پرتو سالدی؟ سوگره نمه قیلدیلر؟ رسول الله مصعبنی نه سببلی مدینه‌گه یوباردیلر؟ مصعب بارکانلریدن سوگ مسلمانلر نمه قیلدیلر؟ اوس وخزرج قبیله‌سی اچندن نیچه کشی مسلمان بولدی؟

بیعت عقبهٔ ثانیه

نبوتنگ اون اوچنچی یلی حج وقتنده مصعب رضی الله عنه مکه‌گه قایتمقکه نیت قیلمش ایدی. مدینه مسلمانلریدن هم یتمش اوچ ایر وایکی خاتون رسول علیه السلامنگ حضورلریگه بارمق بولوب، مصعب حضرتلری برله مکه‌گه کیتدیلر وبارچه‌لری ینه عقبه‌ده محمد علیه السلام برله کوروشوب، اول ذاتنی مدینه‌گه کوچورمك مراد ننده ایکانلرینی سویلادیلر. رسول علیه السلام آنلردن اوی جماعتلریگه ونفسلریگه قندای مهر، محبّت ومحافظت قیلسه‌لر اوزلریگه هم شوندای محبت ومحافظت قیلمق اوچون بیعت بیریشلرین سورادیلر. آنلر رسول الله‌نگ اوزلرینی وصحابه‌لرینی جان، دللری برله خوش کوروگه ومحافظت قیلورگه عهد وبیعت بیردیلر[۱] سوگره مدینه‌گه قایتدیلر.

آندن سوگ رسول اکرم جنابلری صحابه‌لریگه مدینه‌گه هجرت قیلور اوچون اذن بیردیلر. مکه صحابه‌لری حبش مملکتیدن کیلمش مسلمانلر برله محرم وصفر آیلریده بربرلری سوگندن سفر قیلوب، مکه‌ده صحابه‌لردن فقط رسول علیه السلام برله ابوبکر الصدیق وعلی بن ابو طالب حضرتلری قالدیلر. ابوبکر رضی الله عنه هم مدینه‌گه کوچمك بولغانده، رسول الله حضرتلری هجرت قیلمق آرزوسنده بولسه‌لر هم حق تعالی‌نگ اذنیگه منتظر بولغانلری اوچون ابوبکر حضرتلریگه: «صبر قیلگز جناب حق سزگه هم بر یولداش اوچراتسه عجب ایمس» دیدیلر.

اصحاب کرام حضرتلری، مدینه‌[illegible]غانده مدینه مسلمانلری بولغان اوس وخزرج قبیله‌لری آنلرنی جایلاشتوروب، قوللرندن کیلغان قدر حرمت و یاردمده بولدیلر؛ شونگ...

یاتمش علی رضی الله عنه نی محمد علیه السلام دیب گمان قیلدیلر واولدرمك قصدی برله ایچکاری کرمش ایسه‌لرهم اورنده حضرت علی نی کوروب اول ذاتدان رسول الله نی یوق ایکانلرین بلگاندن سوڭ حیران بولوب او یدن چقدیلر. محمد علیه السلامنڭ کوزدن غائب بولمکاری قریش الوغلریگه نهایتده قاتتیغ تأثیر قیلوب، تاپوب کیتورگان کشیگه یوز تیوه بیرمك کبی وعده‌لر قیلدیلر. آنڭ طمعیده کوپ کشیلر اول ذاتنی قدیرغالی کیتدیلر.

محمد علیه السلام حضرتلری اول کیچه‌نی بر ییرده اوتکاروب، ایرته‌سی ابو بکر رضی الله عنه‌نڭ اویلریگه باردیلر وحق تعالی طرفندن هجرتکه اذن بیرلغانین وابو بکر الصدیق‌نڭ اوزلری ایله برگه هجرت قیلمك بولغانلرین سویلادیلر. ابو بکر حضرتلری نهایتده شادلانوب، کوزلریدن سونچ یاشلری آقدی. اول کون کیچ برله ایکیلری (ثور) تاغیگه باروب، انده بر غارگه کردیلر. شول وقت الله تعالی‌نڭ امری برله اول غار آغزیگه براورگومچاك اویه یاسادی وایکی یابانی کبوتر کیلوب، آنڭ اویه‌سی‌گه تخم قویدی. رسول علیه السلامنی قدیروچیلردن بعضلری اول غار آغزیگه کیلوب، غارنی هم قراماق بولغانده اچلریدن امیه بن خلف اسملی‌سی: «بو غارگه آدم آیاغی تیمگانلکی اورگومچاك اویه‌سی برله کبوتر تخملریدن معلومدر» دیگان سوڭ بارچه‌سی قایتوب کیتدیلر. محمد علیه السلام برله ابو بکر الصدیق اوچ کیچه اول غارده توردیلر. سوڭره یول باشچی‌لککه تعیین قیلنمش عبدالله بن اریقط ابو بکر رضی الله عنه‌نڭ ایکی تیودلرین کیتوردی وابو بکر حضرتلرینڭ آزاد قیلغان قللری عامر بن فهیره برله تورت کشی بولوب مدینه‌گه هجرت قیلدیلر.

تمرین

دین اسلام قیسی شهرده قوّتلاندی؟ اگر پیغمبر علیه السلام بارسه مدینه نمه بولور ایدی؟ قریش الوغلری نمه قیلدیلر؟ کمنڭکه فکری معقول ورولدی؟ محمد علیه السلام دشمنلرنڭ فکرین قایدن بلدیلر؟ دشمنلر اول ذاتنی کوردیلرمی؟ محمد علیه السلامنڭ غائب بولملی کملرگه تأثیر قیلدی؟ محمد علیه السلام نمه قیلدیلر؟ اول کون کیچ برله نمه قیلدیلر؟ شول وقت نمه بولدی؟ رسول علیه السلامنی قدیروچیلر نمه قیلدیلر؟ محمد علیه السلام اول غارده نیچه کون توردیلر؟ سوڭره نمه قیلدیلر؟

مدينهٔ منوّره‌ده‌گی احوالات

محمد عليه السلام حضرتلرى اوشبو يل (نبوتنڭ اون تورتن
يلى) ربيع الاوّل آينده دوشنبه كونى رفيقلرى برله مدينه‌دن
چاقرم خارجده بولغان (قُبا) قشلاقيگه كيلديلر، قباده‌گى مسلما
اول ذاتنى نهايتده حرمت وتعظيم برله قارشو آلديلر. رسول ع
السلام قباده اون سكزكون قدر توروب، بر مسجد بنا قيلديلر،
دين اسلامده اوّل اوشبو مسجد بنا قيلنمشدر.

سوڭره پيغمبر عليه السلام تيوه‌لريگه منوب مدينه‌گه بارديل
مدينه مسلمانلرى اول ذاتنڭ كيلمكلريگه نهايت درجه‌ده شادلانوب
هر برلرى پيغمبر حضرتلرينى مهمان قيلمك اميدى برله اويلريگ
تكليف قيلور وتيوه‌لرين نوخته‌سيكه آسيلوب، هر تورلى التجاده بولنو
ايديلر. رسول عليه السلام آنلرگه: «تيوه‌نى اوز اختياريگه قويگز
الله تعالى نصيب قيلغان ييرگه بارور» ديديلر. تيوه (ابو ايوب انصارى
ديب معروف بولغان (خالد) رضى الله عنه‌نڭ اويلرى آلدند
چوكدى. رسول الله حضرتلرى اول اويگه تشريف قيلديلر.

تيوه چوكمش يير بر عمارتسز ميدان بولوب، ايكى يتيملرنڭ
ملكلرى ايدى. رسول عليه السلام اول ييرنى بهاى تمام برله ساتوب
آلوب، بر مسجد شريف بنا قيلديلر وبر طرفنده اوزلرى اوچون هم
اوى سالديلر. اوى سالنوب بولگونچه يتى آى قدر ابو ايوب حضرت
لرينڭ اويلريده تورديلر. اول وقت انصار كرام نوبتلاب هر كون
طعام كيترور ايديلر.

اوشبو هجرت يلى ميلاد عيسى‌نڭ (٦٢٢) نچى يلنده واقع
بولمشدر. كه اوشبو يل مسلمانلر طرفندن (تاريخ باشى) حساب قيلنور.

تمرين

محمد عليه السلام قاى ييرگه كيلديلر؟ آنده نيچه [illegible] تورديلر؟ سوڭره
قاى ييرگه بارديلر؟ مدينه مسلمانلرى نمه قيلور ايديلر؟ رسول عليه السلام
نمه ديديلر وقاى ييرگه تشريف قيلديلر؟ محمد عليه السلام قاى ييرگا مسجد
بنا قيلديلر واوى سالنوب بولغونچه كمنڭ اوينده تورديلر؟ مسلمانلرنڭ
(تاريخ باشى)سى قيسى يلدن حساب قيلنور؟

محاربه‌لر وبدر محاربه‌سی

محمد علیه‌السلامنڭ هجرتلریدن سوڭره حق تعالی مسلمانلرگه اوزلرینی دشمنلرنڭ ضررندن ساقلامق اوچون اوریش قیلورگه امر قیلدی. شول سببلی مسلمانلر برله کافرلر آراسنده نیچه مرتبه محاربه‌لر بولمشدر. (بو یبرده فقط رسول علیه‌السلام نڭ اوزلری حاضر بولمش مشهور محاربه‌لر ذکر قیلنور).

هجرتنڭ ایکنچی یلی مدینه‌ده قریش کاروانلرینی کوب مال برله شامدن مکه‌گه قایتکان خبری ایشتلدی. رسول علیه‌السلام آنلرنی اوشلامق اوچون اوچ یوزدن زیاده صحابه‌لر برله مدینه‌دن چقدیلر. (بدر) اسملی یبرده آنلرگه یولوقوب، شول یبرده برقانلی محاربه بولدی. بو اوریشده مسلمانلر غالب بولوب، ابوجهل، عتبه کبی دشمنلردن یتمش کشینی اولدردیلر ویتمشینی قولگه آلدیلر. قالغان کافرلر قاچدی. اهل اسلام کافرلرنڭ اولوکینی برچوقورگه تولدروب، اسیرلر برله مدینه‌گه قایتدیلر. بو اوریشده مسلمانلردن اون تورت کشی شهید بولمشدر. بدر محاربه‌سی مسلمانلرنڭ قریش کافرلری برله قیلغان محاربه‌لری‌نڭ ایڭ مشهوری بولوب، بواوریشده بولغان صحابه‌لرنی (اصحاب بدر) دییلور.

بو یلده قبله قدس شریفدن کعبۀ معظمه‌گه آیلاندی وعید فطر نمازی واجب بولدی.

تمرین

نه سببلی مسلمانلر برله کافرلر آراسنده محاربه‌لر بولمشدر؟ بدر محاربه‌سی قیسی یلده وقای یبرده واقع بولدی؟ بو محاربه‌ده قیسی طرف غالب بولدی؟ مسلمانلردن نیچه کشی شهید بولدی؟ بدرمحاربه‌سی قندای محاربه‌در؟ بو یلده نه واجب بولدی؟

اُحد مُحاربه‌سی

هجرت‌نڭ اوچنچی یلنده اوتکان یل بدر محاربه‌سنده ٭اچقان کافرلر (ابوسفیان)نی اوزلریگه باش قیلوب، ٭مسلمانلردن انتقام (اوچ) آلماك اوچون اوچ مڭ قدر عسکر برله

مکه‌دن چقدیلر. بو خبر مدینه‌ده ایشتلوب، رسول علیه السلا
یتی یوز عسکر اسلام برله ابو سفیانگه قارشو چقدیلر. ایکی عـ
(احد) تاغنده بر بریگه اوچراب، محاربه‌گه کریشدیلر. بو اوریشد
هم مسلمانلر غالب بولغان حالده تاغ دربندینىڭ محافظه‌سند
بولغان اسلام عسکرینی غافل قیلوب، دشمن عسکرینىڭ یارمید
زیاده‌سی اول یېردن کیلدی وآرقه‌دن هجوم قیلوب، اسلا
عسکرینی بوزدی. بو اوریشده اهل اسلامدن حمزه بن عبدالمطلب بر
یتمش کشی شهید بولدی وکافرلر طرفندن بر تاش کیلوب، رسو
علیه السلامنىڭ مبارك تشلرینی سندردی. برکت بیرسونکه مشرکل
مدینه‌گه کرمای، شاشقچ صورتده مکه‌گه قایتدیلر. رسول علیه السلا
شهیدلرنی کومدیروب، مدینه‌گه کیلدیلر.

بو یلده رسول علیه السلام حضرت عمرنىڭ قزلری (حفصه)
رضی‌الله عنها برله زینب بنت خذیمه حضرتلرینی نکاحلاندیلر

تمرین

احد محاربه‌سی قیسی یلده وقای یرده واقع بولدی؟ بو اوریشده قیسی
طرف غالب بولدی؟ مسلمانلردن کملر شهید بولدی؟ کافرلر مدینه‌گه
کردیلرمی؟ بو یلده رسول علیه السلام کملرنی نکاحلاندیلر؟

خندق محاربه‌سی

هجرتنىڭ بشنچی یلنده مکه‌دن تورت مىڭ وباشقه قبیله‌لردن
آلتی مىڭ عسکر جمع بولوب، بارچه‌لری اتفاق برله مدینه‌نی بوزمك
ودین اسلامنی یوق قیلمك مقصدی برله مدینه‌گه یوردیلر. بو خبر
مسلمانلرگه ایشتلوب، (سلمان) فارسی حضرتلرینىڭ تعلیمی برله
مدینه‌نىڭ اطرافیگه بر چوقور (خندق) قازدیلر. خندق
تمام بولغاندن سوڭره مشرکلر کیلوب، مدینه‌نی چولغاب آلدیلر.
لکن خندقدن اوتمك ممکن ایماس ایدی. شوندای بولسه هم
عمرو بن عبدود کبی بهادرلردن آلتی‌سی خندقنىڭ بر تار یېردن
اوتوب، مسلمانلرگه هجوم قیلور وقت علی کرم‌الله وجهه (عمرو)نی،
زبیر بن العوام حضرتلری (نوفل)نی اولدردیلر. قالغان تورتی
خندقدن اوتوب قاچدی. محاصره یگرمه کوندن آشدی. بو وقت مدینه
اچنده آچلق بولوب، مسلمانلرنىڭ حاللری آغرلاشدی. اول کونلرده

..مەن اچندە عرب قبیلەلری برلە یهودیلر اراسندە اختلاف چقدی.
..قیسی سی بربریدن خوف قیلوب، اوز شهرلریگە قایتدیلر.

تمرین

خندق حاربەسی قیسی یلدە واقع بولدی؟ مسلمانلر خندقنی کمنگ تعلیمی برلە قازدیلر؟ خندق تمام بولغاندین سوڭ نمە بولدی ومسلمانلرگە هجوم قیلغوچیلر کملر طرفندن اولدوریلدی؟ محاصرە نیچە کون بولدی واول وقت مسلمانلرنگ حاللری قنداي بولدی؟ دشمنلر نە اوچون شهرلریگە قایتدیلر؟

حدیبیه مصالحه سی

هجرتنگ آلتنچی یلی ذوالقعده آینده، رسول علیه السلام حضرتلری برمڭ بشیوز صحابەلر برلە کعبۂ شریفەنی زیارت قیلمق اوچون مدینەدن چقدیلر. صحابەلرگە برار دانە قلچدن باشقە اسباب آلماسلقکە امر قیلدیلر. یولدە مکەگە یاقین (حدیبیه) اسملی ییرگە توشدیلر وقریش خلقیگە اوزلرینی نمە مقصددە کیلغانلرینی بلدرمك اوچون عثمان رضي الله عنەنی مکەگە یوباردیلر. قریش اولغلری اول ذاتنی قارشو آلوب، اوزلریگە کعبەنی طواف قیلورگە رخصت بیردیلر. حضرت عثمان آنلرگە: «رسول علیه السلام کیلوب طواف قیلماگونچە من طواف قیلماسەن» دیدیلر. قریش خلقی مونی ایشتوب، حضرت عثماننی حبس قیلدیلر. مسلمانلر بو خبرنی ایشتوب، اولدە قیلمش نیتلرینی بوزدیلر وقریش خلقی برلە محاربە قیلمك اوچون محمد علیه السلامگە بیعت قیدیلر. بو خبرقریش خلقیگە ایشتلکاندن سوڭ ایکی آرادە معاهدە یاسامق اوچون سهیل بن عمرو برلە عروه بن مسعودنی یوباردیلر. بو معاهدەدە: اون ایکی یلگە قدر ایکی آرادە اوریش بولماسکە؛ مسلمانلرنگ مکەنی زیارت قلمکی بو یلدن سوڭغی یلگە قالورگە وینە برنیچە شرطلر ذکر قیلندی. محمد علیه السلام بو معاهدەنی قبول قیلدیلر. سوڭرە اول ییردە صحابەلری برلە چاچلرینی آلدردیلر و قربانلرینی بوغازلاب مدینەگە قایتدیلر.

تمرین

محمد علیه السلام قیسی یلدە کعبەنی زیارتی اوچون کیتدیلر و یولدە نمە قیلدیلر؟ وقریش برلە قنداي معاهدە قیلدیلر؟ سوڭرە نمە قیلدیلر؟

فتح خیبر و پادشاهلرگه مکتوب

هجرتنڭ یتنچی یلی محرم آینده محمد علیه السلام حضرتلری برمڭ آلتی یوز عسکر برله (خیبر) قلعه‌سیگه کیتدیلر. خیبر ایکنلری و خرمالری کوب ونهایتده بای بریورت بولوب خلقینڭ بارچه‌سی یهودیلر ایدی. مسلمانلر قلعه‌نی اون کون محاصره قیلدیلر. سوڭره علی بن ابی طالب حضرتلرینڭ قوتی برله قلعه‌نڭ بر الوغ ایشگی بوزیلوب، قلعه‌لر بربرلری سوڭندن فتح قیلندی. مسلمانلر کوب غنیمت مال‌لر آلوب، شادلك برله مدینه‌گه قایتدیلر. موندن سوڭ اسلامنڭ شأن، شوکتی زیاده بولوب، هر طرفدن آدملر کیلوب، اسلام برله مشرف بولمکده وبعض قبیله‌لر اوستلریگه اسلام عسکری کیلمکدن قورقوب، خراج بیرمك بولوب، اطاعت قیلمکده ایدی.

بو یلده محمد علیه السلام حضرتلری اطرافده‌گی پادشاهلرگه ایلچیلردن دینگه دعوت قیلوب، براردانه مکتوب یوباردیلر. اول پادشاهلردن فقط (حبشستان) پادشاهی (نجاشی) ایلچینی کوب حرمت قیلوب، دین اسلام برله مشرف بولدی ومکه‌دن مملکتیگه هجرت قیلغان کشیلرنی ایکی کیمه برله عربستانگه یوباردی. باشقه پادشاهلرنڭ کوبلری مکتوبگه حرمت کورساتسه‌لر هم مسلمان بولمکدن تارتندیلر.

ینه اوشبو یل ذوالقعده آینده رسول الله حضرتلری ایکی مڭ صحابه‌لر برله مکه‌گه باردیلر. کعبة الله‌نی زیارت قیلوب اوچکوندن سوڭ ینه مدینه‌گه قایتدیلر.

تمرین

محمد علیه السلام قیسی یلده خیبر قلعه‌سیگه باردیلر؟ خیبر قندای یورت ایدی وآنی مسلمانلر نمه قیلدیلر؟ اسلام دینینڭ شوکتی قندای ایدی؟ بو یلده رسول علیه السلام کملرگه مکتوب یوباردیلر؟ پادشاهلر مسلمان بولدیلرمی؟ رسول علیه السلام ذوالقعده آینده نمه قیلدیلر؟

فتح مکهٔ مکرمه

حدیبیه مصالحه‌سنده (بنوبکر) قبیله‌سی قریش طرفیگه و (خزاعه)

قبیله سی مسلمانلر طرفیگه حساب قیلنمش ایدی. هجرتنڭ سکزنچی یلنده قریشنڭ یاردمی برله بنوبکر قبیله سی خزاعه قبیله سیگه هجوم قیلوب، یگرمه دن زیاده کشینی اولدردیلر. بو مناسبت برله حدیبیه مصالحه سی بوزولوب، مسلمانلر؛ قریشدن انتقام آلمك لازم بولدی. شول سببلی رسول علیه‌السلام مدینه‌نڭ اوزندن واطرافده‌گی تابع بولغان قبیله‌لردن اون‌ایکی مڭ قدرعسکر جمع قیلوب مکه‌گه باردیلر. رمضان آیینڭ یگرمنچی‌سی جمعه کونی ایدیکه: مسلمانلر برنیچه قسمگه آیریلوب، مکه‌نڭ هر طرفیدن شهرگه کردیلر. مکه خلقی مسلمانلرگه قراغانده نهایتده آز سببلی هم رسول علیه‌السلام صحابه‌لرگه: «مکه خلقی‌دن اوزیگزگه ضرر یتکورمگان کشینی اولدرماگز» دیگانلری سببلی ایکی اراده آرتق محاربه بولمدی رسول علیه السلام حرم شریفگه باروب، شهر خلقیگه آماننلك بیردیلر. سوڭره صحابه‌لر برله کعبۀ شریفه‌نی طواف قیلوب، آنی بتلردن پاك قیلدردیلر وعمر رضی‌الله عنه برله (صفا) تاغیگه باردیلر. مکه‌نڭ ایرکلر وخاتونلری آنده باروب، رسول علیه السلامگه بر بر بیعت قیلدیلر. سوڭره اسلامگه محبتلری آرتوب، مسلمان بوله باشلادیلر.

تمرین

حدیبیه مصالحه‌سی نمه مناسبت برله بوزولدی؟ مکۀ مکرمه قیسی کونده فتح قیلندی؟ ایکی آراده محاربه بولدیمی؟ رسول علیه السلام نمه قیلدیلر؟ مکه خلقی کمگه بیعت قیلدیلر؟

حنین محاربه‌سی

محمد علیه‌السلام حضرتلری مکۀ مکرمه‌نی فتح قیلغانلریدن سوڭ شول یل شوّال آینده اون ایکی مڭ عسکر برله مسلمانلرگه قارشو اوریشکه حاضرلنمش طا[illegible] وهوازن قبیله‌لرینی جزالرین بیرمك اوچون (حنین) اسملی یبر[illegible]ه کیتدیلر. مسلمانلردن بعضلری اوز عسکرلرینڭ کوبلکیگه عجبلانوب؛ «بوقدر عسکر برله هیچ وقت مغلوب بولمغایمز» دیدیلر. شول سببلی بو اوریشده اوّل کافرلرغالب بولدیلر. سوڭره الله تعالی‌نڭ یاردمی برله مسلمانلر غالب بولوب. کافرلر [illegible]

بونلردن (هوازن) قبیله سینڭ برفرقه عسکری (اوطاس) اسملی یرگه یغیلمش ایدی٠ اسلام عسکری باروب٠ آنلر برله اوریشوب غالب بولدیلر. کوب غنیمت مال واسیرلر آلدیلر٠ سوڭره (طائف) شهریگه قاچمش (ثقیف) قبیله سینڭ آرقه سندن باروب، شهرنی اون سکز کون محاصره قیلدیلر وشهر فتح قیلنگونچه قرامای٠ قایتوب کیتدیلر٠

تمرین

محمد علیه السلام حنین گه نمه اوچون کیتدیلر؟ بو اوریشده قیسی طرف غالب بولدی؟ مسلمانلر ینه کم برله اوریشدیلر؟ (طائف) شهری نیچه کون محاصره قیلندی؟

[illegible]ك واقعه سی

هجرتنڭ توقوزنچی یلی (روم) پادشاهینڭ امری برله مسلمانلرگه هجوم قیلمك اوچون شام ولایتنده کوب عسکر یغیلگان خبری مسلمانلرگه ایشتلدی٠ رسول اکرم حضرتلری مدینه دن واطراف ده گی اسلام شهرلریدن عسکر جمع قیلدیلر٠ اول یل آچلق بولغان اوچون عسکر فائده سیگه اعانه لر یغیلدی. ابوبکر حضرتلری بارمالرینی٠ عثمان رضی الله عنه اوچیوز تیوه برله مڭ آلتون آقچه وبعض خاتونلر زینت اسبابلرینی هدیه قیلدیلر٠ محمد علیه السلام مدینه ده (محمد بن مسلمه) رضی الله عنه نی قائم مقام قیلوب، رجب آینده پنجشنبه کونی اوتوز مڭدن زیاده عسکر برله مدینه دن چقدیلر وشام ولایتنده گی (تبوك) اسملی یرگه باروب، آنده یگرمه کون توردیلر٠ اول وقتگه قدر روم پادشاهیدن ونه آنڭ امیرلریدن هیچ بر حرکت کورولمدی شول سببلی محاربه واقع بولمدی٠ شامده (طاعون — وبا) پیدا بولغان ایدی٠ شونڭ اوچون مسلمانلر تبوکدن مدینه گه قایتدیلر٠

بو یلده ابوبکرالصدیق حضرتلری حج قیلمك اوچون اوچیوز کشی برله مکه گه یوباریلدیلر. ینه بو یلده طائف خلقی ایمان ایله مشرف بولمشدر٠

تمرین

محمد علیه السلام نه اوچون عسکر یغدیلر وعسکر فائده سیگه کملر اعانه قیلدی؟ محمد علیه السلام عسکر برله قای یرگه باردیلر؟ محاربه بولدیمو؟ بو یلده حجگه کم یوباریلدی وکملر ایمان کیتوردیلر؟

رسول الله نڭ داعلاشقان حجلری

هجرتنڭ اوننچی یلی ذوالقعده آینده محمد علیه السلام حضرتلری حج قیلمك اوچون اوی جماعتلری وصحابه لری برله مکه گه کیتدیلر. آنده یوز مڭدن زیاده حاجیلر برله حج قیلدیلر. (عرافات)ده نهایت درجه ده تأثیرلی بر خطبه اوقوب، حاجیلرگه وعظ ونصیحت قیلدیلر. امتلریگه قیله دورگان وصیتلرینی سویلادیلر ودین حکملرینی بیان قیلدیلر. سوڭره دنیادن اوتمکلریگه اشارة قیلنغان : (اَلْیَوْمَ اَکْمَلْتُ
بوکون تماملادم
لَکُمْ دِینَکُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی وَرَضِیتُ لَکُمُ الْاِسْلٰمَ دِیناً)
سزنڭ اوچون دینڭزنی' وتمام قیلدم سزنڭ اوزره نعمتم نی' واختیار قیلدم سزنڭ اوچون اسلامنی دین (دیب)
ایت کریمه سی نازل بولدی' محمد علیه السلام حاجیلرگه عمرلرینی آز قالغانین سویلادیل[illegible] سوڭره حرم شریفکه کیلوب، وداع طوافین قیلدیلر واطراف[illegible] حاجیلر برله وداعلاشوب مدینه گه قایتدیلر.

تمرین

محمد علیه السلام نمه اوچون مکه گه کیتدیلر؟ حج قیلدلرمی؟ حجدن سوڭره قیسی آیت نازل بولدی؟ محمد علیه السلام قنداى اشلر قیلوب مدینه گه قایتدیلر؟

محمد علیه الصلاة والسلامنڭ وفاتلری

هجرتنڭ اون برنچی یلنده صفر آیینڭ یگرمه آلتنچی سی دوشنبه کونی محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلری زید بن حارثه رضی الله عنه نڭ اوغللری (اسامه) نی عسکرگه باش قیلوب، روم خلقی برله محاربه قیلمك اوچون امر قیلدیلر. اسامه رضی الله عنه مدینه نڭ خارجنده بولغان (جرف) اسملی یرده عسکر جمع قیلمکده ایدیلر، که صفر آیینڭ یگرمه سکزنچی 'ونیدن باشلاب رسول علیه السلام خسته لاندیلر. خسته کونلریده هم مسجدگه چقوب، صحابه لریگه امام بولوب توردیلر. مسجدده آنلرگه وعظلر سویلادیلر وعمرلرینی آز قالغانین بلدردیلر. امّا وفاتلریدن اوچ کون ایلگاری کسللری زورایوب مسجدگه چقالمدیلر. اوچکوندن سوڭره حاللری بر آز یخشیلانوب ینه مسجدگه چقدیلر. مسجدده صحابه لر صف بولوب' ابوبکر الصدیق

نڭ ارقه‌لرنده نماز اوقومقده ایدیلر. رسول علیه‌السلام آنلرنڭ
بو اشندن نهایتده شادلانوب، اوزلریهم ابوبکرالصدیق‌غه اقتدا
قیلدیلر. نماز اوقوغانلریدن سوڭ اویلریگه قایتدیلر. اول کون یعنی
دوشنبه کونی اون ایکنچی ربیع الاوّلده حق تعالی‌نڭ حبیبی بولغان
محمد علیه‌السلام‌نڭ روح پاکلری آخرت سراییگه سفر قیلدی. اول
وقت رسول علیه‌السلام آلتمش اوچ یاشده بولوب، تاریخ عیسی‌نڭ
(٦٣١) نچی یلی سکزنچی سرطان (ایون) ده ایدی.

ازواج مطهرات حضرتلری رسول علیه السلام نڭ، وفات
قیلغانلرینی بلوب، بارچه‌لری قاتیغ آواز برله یغلی باشلادیلر. آنلرنڭ
یغیلرین مسجدده‌گی صحابه‌لر ایشتوب حیران قالدیلر ونهایتده شاشدیلر.
فقط ابوبکر الصدیق حضرتلری صبر قیلوب. رسول علیه‌السلام نڭ
حضورلریگه کردیلر. احوالنی بلوب صحابه‌لرگه خبر قیلدیلر
و پیغمبرمزنڭ وفاتلریگه دلالت قیلنغان آیتلرنی اوقودیلر. حضرت
ابوبکرنڭ سوزلرینی ایشتوب، اوّلده رسول علیه‌السلام نڭ
وفاتندن حیران بولغان بارچه صحابه‌لرنڭ عقللری اوزلریگه کیلدی.
هر قیسیلری نهایتده خفه‌لانوب یغلامش ایسه‌لرهم هر اشدن مقدم محمد
علیه‌السلام‌نڭ اورنلریگه برکشینی خلیفه قیلمکنی لازم بلدیلر. آنگه
حضرت ابوبکردن باشقه کشی لائق ایماس ایدی. شونڭ اوچون
صحابه‌لرنڭ بارچه‌لری اول ذاتنی خلیفه سایلاب بیعت قیلدیلر.

سوڭره محمد علیه السلام حضرتلرینی تکفین وتجهیز قیلوب، وفات
ایتکان یرلریگه کومدیلر.

تمرین

محمد علیه السلام کمنی روم محاربه‌سیگه امر قیلدیلر؟ رسول علیه
السلام قیسی کوندن باشلاب خسته‌لاندیلر؟ خسته کونلریده مسجدگه چقدیلرمی؟
اوچ کوندن سوڭره چقمادیلرمی؟ قیسی کونده وفات قیلدیلر؟ اول وقت
نیچه یاشده ایدیلر؟ اول ذاتنڭ وفاتلریگه کملر یغلادیلر؟ ابوبکر الصدیقنڭ
سوزلرین ایشتوب صحابه‌لر نمه قیلدیلر ونمه‌نی لازم بلدیلر؟ وکمنی خلیفه
سایلادیلر؟

حضرت ابو بکرنڭ خلافتلری

محمد علیه الصلاة والسلامنڭ وفاتلریدن سوڭ منافقلر ...

چقدیلر وبعض قبیله لر زکات بیرمکدن آغرینوب، حضرت ابوبکرگه اطاعت قیلماددیلر. مونی ابوبکر رضی الله عنه ایشتوب اطاعتسزلرنڭ جزاسین بیرمك اوچون نیت قیلدیلر. بو خبر منافقلرگه ایشتلوب، قیلغان گناهلریگه توبه قیلدیلر وزکاتنی تمام بیرمك بولوب، خلیفهٔ مسلمین ابوبکر حضرتلریدن عذر تیلادیلر.

آندن سوڭ ابوبکر رضی الله عنه (یمامه) ده پیغمبرلك دعوا قیلمش (مسیلمة الکذاب) وباشقه یېرلرده پیغمبرلك دعوا قیلوچیلرنی اولدرمك اوچون خالد بن ولید حضرتلرینی باش قیلوب عسکر یوباردیلر. حضرت خالد آنلرنی اولدوروب، (عراق) طرفیگه باردیلر عراقده هم غالب بولدیلر. سوڭره شامگه کیتدیلر.

هجرتدن اون اوچنچی یلده (۲۳) نچی جمادالاخری ده سه‌شنبه کونی ابوبکر حضرتلری آلتمش اوچ یاشلرنده وفات ایتوب، رسول علیه السلام نڭ یانلریگه دفن قیلندیلر. خلیفه‌لکلری (۲۷) آی ویتی کون بولوب، وفات قیلور وقتلریده اورنلریگه عمربن الخطابنی خلیفه قیلمشدرلر.

تمرین

حضرت ابوبکر کملرگه جزا بیرمك اوچون نیت قیلدیلر؟ بو خبرنی منافقلر ایشتوب نه قیلدیلر؟ ابوبکر رضی الله عنه کملرنی اولدرمك اوچون عسکر یوباردیلر؟ حضرت خالد نمه قیلدیلر وقای طرفلرگه باردیلر؟ حضرت ابوبکر قیسی یلده وقیسی آیده ونیچه یاشلریده وفات ایتدیلر؟ خلیفه‌لکلری نیچه آی‌در؟

حضرت عمرنڭ خلافتلری

حضرت عمر زمانلریده اسلام عسکرلری نهایتده کوب شهرلرنی فتح قیلمشدر. که شامگه کیتکان اسلام عسکری[1] (یرموك) شهری خارجنده بریوز یگرمه مڭ قدر روم عسکریگه غالب بولوب، شام ولایتدن برنیچه شهرلرنی فتح قیلدیلر و(شام) شهرینی هم یتمش کون محاصره قیلغاندن سوڭره فتح قیلدیلر. (فلسطین) گه یوباریلمش عمرو

(۱) اول وقت خالد بن ولید عسکر باشلیکدن عزل قیلنوب، اورنلریگه ابو عبیده بن عبدالله بن الجراح حضرتلری قویلمش ایدیلر.

بن العاص رضی الله عنه آنده‌گی روم عسکرینی قاچروب، نابلس، یافه، غزه شهرلرینی قوللریگه آلدیلر. قاچکان روم عسکرلاری (قدس) شهریگه کرمش ایدی. امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنه کیلب آنی فتح قیلدیلر وبرنچه کون توروب سوڭره مدینه‌گه قایتدیلر.

اسلام عسکرلری شامدن ایرانستانگه باردیلر. سعد بن ابی وقاص حضرتلری باش بولغان حالده (فرات) نهری بوینده ایرانیلر برله زور محاربه قیلدیلر. بو اوریشده ایرانیلرنڭ عسکر باشی‌سی (رستم) هلاك بولوب، (کسری)نڭ پایتختی بولغان (مداین) شهری فتح قیلندی وبتون ایران مملکتی اسلام مملکتیگه قوشولدی.

هجرتنڭ یکرمه اوچنچی یلی یکرمه اوچنچی ذوالحجه‌ده شنبه کونی حضرت عمر رضی الله عنه (ابولؤلؤ) اسملی مجوسی قل قولنده شهید بولدیلر. صحابه‌لر اوزوصیتلری برله اول ذاتنی رسول علیه السلامنڭ یانلریگه دفن قیلدیلر. خلیفه‌لکلری اون یریم یل وتورت کوندر.

تمرین

حضرت عمر زمانلر اسلام عسکرلاری نمه قیلمش؟ شامکه کیتکان عسکر اسلام نمه قیلدیلر؟ فسلطینگه یوباریلمش عمر وبن العاص نمه قیلدیلر؟ حضرت عمر قیسی شهرنی فتح قیلدیلر؟ اسلام عسکری ایران مملکتی‌نی قنداي فتح قیلدیلر؟ حضرت عمر قیسی یلده وکم قولیده شهید بولدیلر؟ قای یرگه دفن قیلندیلر وخلیفه‌لکلری نیچه یلدر؟

حضرت عثمان نڭ خلافتلری

حضرت عمردن سوڭره صحابه‌لر حضرت عثمان بن عفانگه بیعت قیلدیلر. حضرت عثمان نڭ زمانلریده اسلام عسکری کیمه برله باروب، (قبریس) و(ردوس) آطه‌لرینی و(آفریقا) قطعه‌سینڭ شمال طرفینی فتح قیلدیلر. حضرت ابوبکرنڭ زمانلریده جمع قیلنمش بارچه قران آیتلرینی مخصوص کاتبلرگه یازدیروب، اسلام مملکتلریگه یوباردیلر. حضرت عثمان نهایتده حلیم وقرنداشلریگه نهایت درجه‌ده شفقتلی بولوب، کوب قرنداشلرینی حکومت اشلریگه قاتشدرمش ایدیلر. بو سببدن کوب کشیلر حضرت عثماندان راضی بولمای اختلال قوزغاتدیلر وهر طرفده اختلالچیلر کوپایوب، اول

ذاتنڭ سرایلرین محاصره قیلدیلر. هجرتنڭ اوتوز بیشنچی یلی اون ایکنچی ذوالحجه ده عثمان رضی الله عنه نی شهید قیلدیلر. اول وقت حضرت عثمان سکسان ایکی یاشده بولوب، اون ایکی یل خلیفه لك قیلمشدرلر.

حضرت علی نڭ خلافتلری

عثمان رضی الله عنه نڭ شهادتلرندن سوڭ حضرت علی کرم الله وجهه خلیفه بولدیلر. لکن حضرت عثمان نڭ قبیله لری: «علی حضرت عثمانگه یاردم قیلمادی وآنڭ شهید قیلوچیلرگه جزا بیرمادی» دیب محاربه قیله‌لك بولدیلر. عائشه رضی الله عنها، طلحه وزبیر حضرتلری هم بونلر اچنده ایدیلر. آخرده ایکی آراده محاربه واقع بولوب، حضرت علی غالب بولدیلر. بومحاربه ده حضرت طلحه وزبیر کبی کوب صحابه لر اولگان بولسه لر هم نزاع باسلمادی. حضرت عثمان نڭ قرنداشلریدن شام والیسی (معاویه) حضرتلری علی رضی الله عنه برله کوب محاربه لر قیلوب، برنیچه مملکتلرنی قوللریگه آلدیلر. آخرده ایکی طرفدن حکم (اش بترگوچی) سایلانمش ایسه هم حضرت معاویه نڭ حکمی علی کرم الله وجهه نڭ حکملرین حیله برله یاڭلشتروب، معاویه نی خلیفه لکیگه تصدیق قیلدردی.

حضرت علی کرم الله وجهه هجرتنڭ قرقنچی یلی آلتمش اوچ یاشلریده (ابن ملجم) اسملی ملعون قولیده شهید بولدیلر. حضرت علی تورت یل وتوقوز آی خلیفه لك قیلمشدرلر.

حضرت علی نڭ شهادتلریدن سوڭ اول ذاتنڭ تابعلری حضرت امام حسن بن علی رضی الله عنه گه بیعت قیلدیلر. حضرت حسن آلتی آی خلیفه لك قیلدیلر. سوڭره بعض شرطلر برله خلیفه لکنی حضرت معاویه گه بیردیلر.

دولت امویه

حسن بن علی حضرتلری خلیفه لکنی حضرت معاویه گه تاپشورغانلریدن سوڭ مسلمانلر معاویه گه تابع بولدیلر. معاویه قریشنڭ (بنی امیه) اسملی اوروغیدن بولوب، نسبی: معاویه بن ابی سفیان بن حرب بن امیة بن عبد الشمس بن عبد مناف بن قصی در. بو مناسبت برله بودولتگه (دولت امویه) دییلدی، وبو دولت (۹۲)

یل قدر دوام قیلدی. بو مدتده (بنی امیه) دن اون تورت کشی خلیفه لك قیلوب اوتدیلر.

١) معاویه بن ابی سفیان: بو ذاتنڭ زمانلریده (سودان) مملکتیدن بعض یېرلر قولگه آلندی وبر قسم عسکر (ترکستان) نی فتح قیلدی. معاویه نڭ خلیفه لك مدتی اون توقوز یلدر.

٢) یزید بن معاویه: آنڭ زمانده حضرت حسین بن علی (کربلا) ده شهید بولمش ویزیدگه اطاعتدن چقغان مکه ومدینه خلقیگه یوباریلمش عسکر مدینه نی خراب قیلغاندن سوڭ مکه نی برنیچه کون محاصره قیلب قایتمشدر. یزید اوچ یریم یل خلیفه بولوب توردی. اوتوز سکز یاشنده وفات ایندی.

٣) ایکنچی معاویه بن یزید: بو ذات آتاسندن سوڭ قرق کون گنه خلیفه بولدی. سوڭره اوز اختیاری خلیفه لکنی تاشلادی.

٤) مروان بن الحکم: ٢ نچی معاویه خلیفه لکنی تاشلاگاندن سوڭ مروان بن الحکم بن العاص بن امیه گه بیعت قیلندی. مروان توقوز آی اون سکز کون خلیفه لك قیلوب سوڭره وفات ایتمشدر.

٥) عبدالملك بن مروان: بو یزید زماندن بیری (حجاز) طرفلرنده خلیفه لك قیلغان عبدالله بن زبیر بن العوام حضرتلرینی شهید قیلدروب، مملکتلرینی ضبط قیلدی وایڭ اوّل باشلاب اسلام آقچه سی یاساتدردی. عبدالملك اون اوچ یل وتورت آی خلیفه بولمشدر.

٦) ولید بن عبدالملك: زمانده اسلام عسکری کیمه لر برله باروب (هند) مملکتینی ضبط قیلدیلر وبر قسم عسکر (سبته) بوغازندن اوتوب. (اندلس) یعنی (اسپانیا) مملکتینی فتح قیلدیلر. ولیدنڭ مدت خلافتی توقوز یل ویتی آیدر.

٧) سلیمان بن عبدالملك: بونڭ زمانده (استامبول) محاصره قیلنمش ایسه هم عسکر اچنده آچلق بولغان سببلی شامگه قایتمککه مجبور بولندی. سلیمان: ایکی یریم یلگه یقین خلیفه بولوب. معده علتی برله وفات ایتمشدر.

٨) عمر بن عبدالعزیز: بو کشی عبدالملك نڭ برادرزاده سی بولوب، نهایتده عادل وصالح بر ذات ایدی. امویه خلیفه لریدن قالغان یمان عادتلرنی ترك قیلمشدر. بو ذات ایکی یل وبیش آی خلیفه بولوب توردی.

٩) ایکنچی یزید بن عبدالملك: بوکشی تورت یلدن زیاده خلیفه بولوب. آخر عمرنده (حبابه) اسملی بر جوریه گه عاشق بولغان ایدی. آنڭ وفاتندن سوڭ فراقده جان بېرمشدر.

۱۰) هشام بن عبد الملك: آنڭ زماننده (فرانسیه) مملکتیدن برنیچه شهرلر ضبط قیلندی و (سجلیه)، (ساردنیا) آطه‌لری خراب قیلندی. هشام؛ کوب عاقل وتدبیرلی برذات ایدی.

۱۱) ایکنچی ولید بن ایکنچی یزید: بو، نهایتده فاسق برآدم بولوب، شراب اچمك کبی گناه اشلردن هیچ برتارتنماس ایدی. ایکنچی ولید اون بیش آی خلیفه بولغاندن سوڭ شام خلقیدن برطائفه‌سی انی اولدرمشدر. اول وقت (۴۲) یاشنده ایدی.

۱۲) اوچنچی یزید بن ولید اوّل: زماننده (یمن) و (حجاز) عربلری آراسنده نزاع چقدی. یزید آنی باسمك نیتده بولسه هم اوزی اوزاق تورمای وفات ایتدی.

۱۳) ابراهیم بن ولید اوّل: آنگه کوب کشی بیعت قیلمادی. ابراهیم بو حال برله برنیچه آی خلیفه بولوب توردی. سوڭره (ارمنیه) و (الجزیره) طرفلرنده امیر بولغان مروان بن محمد بن مروان ابراهیمگه غالب بولوب اورنیده خلیفه بولدی.

۱۴) ایکنچی مروان بن محمد: موننڭ زماننده (ابومسلم) دیگان برذات بنی امیه‌دن بیزاربولغان کشیلرنی عباس بن عبد المطلب اولادیدن برکشیگه بیعت قیلدرمکده ایدی. ایکنچی مروان عباسیلر برله محاربه قیلمك اوچون (موصل) طرفیگه بارمش ایسه هم عسکری بوزیلوب، اوزی قتل قیلنمشدر. خلیفه‌لغی بیش یل واون یریم آیدر.

دولت عباسیه

ایکنچی مروان اولدریلغاندن سوڭ بارچه مسلمانلر عباس بن عبد المطلب [illegible]ضرتلرینڭ اولادلریدن (ابولعباس بن محمد)گه تابع بولدیلر. بو [illegible]ت برله (دولت امویه) منقرض بولوب، (دولت عباسیه) قائم بولدی و (۵۴۴) یل قدر دوام قیلدی. بو مدتده عباسیلردن (۳۷) کشی خلیفه بولوب اوتدیلر، که اکثرلری معارف پرور وعلمانی دوست کوروچی ذاتلر ایدی.

۱) ابولعباس بن محمد، ۲) ابوالجعفر المنصور بن محمد، ۳) المهدی بالله محمد بن ابی جعفر المنصور، ۴) موسی الهادی بن المهدی بالله محمد، ۵) هارون الرشید بن المهدی بالله محمد، ٦) الامین بن هارون الرشید، ۷) المأمون بن هارون الرشید، ۸) المعتصم بالله بن هارون الرشید، ۹) الواثق بالله هارون بن المعتصم بالله، ۱۰) المتوکل علی الله بن المعتصم بالله، ۱۱) المنتصر بالله بن المتوکل علی الله، ۱۲) المستعین بالله

احمد بن محمد بن المعتصم بالله ، ۱۳) المعتز بالله بن المتوكل على الله ، ۱۴) المهتدی بالله محمد بن الواثق بالله هارون ، ۱۵) المعتمد على الله احمد بن المتوكل على الله ، ۱۶) المقتضد بالله بن ابو احمد الموفق بن المتوكل على الله ، ۱۷) المكتفى بالله بن المقتضد بالله ، ۱۸) المقتدر بالله بن المقتضد بالله ، ۱۹) القاهر بالله بن المعتضد بالله ، ۲۰) الراضی بالله بن المقتدر بالله ، ۲۱) المتقى لله بن المقتدر بالله ، ۲۲) المتسكفى بالله بن المكتفى بالله ، ۲۳) المطيع لله بن المقتدر بالله ، ۲۴) الطايع بالله بن المطيع بالله ، ۲۵) القادر بالله بن اسحاق بن المقتدر بالله ، ۲۶) القائم بامرالله بن القادر بالله ، ۲۷) المقتدی بامرالله بن محمد بن القائم بامرالله ، ۲۸) المستظهر بالله بن المقتدی بامرالله ، ۲۹) المسترشد بالله بن المستظهر بالله ، ۳۰) الراشد بالله بن المسترشد بالله ، ۳۱) المقتفى لامرالله بن المستظهر بالله ، ۳۲) المستنجد بالله بن المقتفى لامرالله ، ۳۳) المستضئ بنورالله بن المستنجد بالله ، ۳۴) الناصرلدين الله بن المستضئ بنورالله ، ۳۵) الظاهر بامرالله بن الناصرلدين الله ، ۳۶) المستنصر بالله بن الظاهر بالله ، ۳۷) المستعصم بالله بن المستنصر باللهدر . هجرتنك (۶۵۶) نچی یلی بو ذاتننك وفاتندن سوڭ اورنیده عباسیلردن هیچ کشی خلیفه بولمای حکمدارلك باشقەلر قولیده قالدی . موندن اوچ یل سوڭره (بغداد) ده حبسدن قاچمش (المنتصر بالله احمد) اسملی بر ذات (مصر) پادشاهیگه باروب ، اوزینی عباسیلردن بولغانلغین سویلامش ایدی . مصر پادشاهی آنی خلیفه قیلمشدر . مصرده عباسیلردن (۱۴) کشی خلیفه بولوب ، بارچەلری قوروغ اسم برله خلیفه آتالمشدرلر . بو خلیفەلردن ۱۴) سی بولغان (المتوكل على الله محمد) خلیفه‌لکنی (عثمانلی) سلطانلریدن توقوزنچی‌سی بولغان (سلطان سلیم خان) حضرتلریگه اوز اختیاری برله تاپشورغانلکدن خلیفه‌لك عباسیلردن عثمانلی یعنی (ترکیه) سلطانلریگه اوتدی .

حاضر عثمانلی سلطانلریدن (۳۳) قدر کشی سلطانلك قیلوب اوتدی لر . (۱۳۲۵) نچی سنهٔ هجریه‌دن اعتبارا سلطانلرنڭ (۳۴) نچی‌سی بولغان (سلطان محمد خان خامس) حضرتلری مشروطیتگه عهد قیلوب ، سلطنت تختیگه اوتوردیلر .

صوڭ

تورکستان معلملری طرفیدن مکتبلره قبول اولنمش

مکتب کتابلری

نام کتاب		مرتبی	بهاسی تین
«ادیب اول»	الفبا ٥ نچی مرتبه اصلاح ایتلوب باسلدی	منور قاری	١٩
«ادیب ثانی»	قرائت کتابی ٣ نچی طبعی	»	١٥
«حوایج دینیه»	برنچی جزء اعتقادات ٥ نچی طبع	»	١٢
	ایکنچی جزء ٤ نچی طبعی	»	١٤
»	اوچنچی جزء برنچی طبعی	»	١٥
»	هر اوچ جزء برگه قوشولوب تاش باسمه سیله	»	٣٠
«تجوید»	قرائت قرآن قاعده لری ٣ نچی طبعی	»	١٢
«نصایح الاطفال»	قرائت کتابی برنچی جزء، ٣ نچی طبعی	احمد خواجه ایشان	١٠
»	ایکنچی جزئی برنچی طبعی	مؤمن جان	١٥
«معاملات»	سودا وتجارت خصوصنده	ملا محکم	١٣
«تاریخ مقدس»	اوشبو کتاب ٢ نچی طبع	شاکرجان	١٦
«رهبر فارسی»	برنچی جزئی زبان فارسیگه متعلق قاعده لر	ملا محمد رسول	٢٢
«منتخب الگلستان»	اصلاح قیلنوب ٢ نچی مرتبه باسلدی، قرائت فارسی	»	١٦
«ادب الدین»	ملی شعرلر مجموعه سیدن برنچی جزء تاش باسمه سیده ٢ نچی طبع	سید احمد وصلی	١٣
تاریخ الانبیا		ملا عبدالله	١٧
«ییر یوزی»	جغرافیه مجموعه سی	منوّر قاری	١٨

تاریخ اوائل الاسلام فارسی سیاح عبدالرحمن افندی ١٢ تین

تحفة الانام تاریخ بیت الحرام » ٣٥ تین

تاریخ ازالة الغین عن قصه ذوالقرنین فارسی » ١٢ تین

معیار الاخلاق فارسی » ٣٥ تین

تنویر الاحداق فی مکارم الاخلاق تورکی » ١٥ تین

جامع العلوم فارسی علامهٔ رازی ١ صوم

توركستان كتبخانه سی

كتبخانه‌مزده یوقاریده یازلگان اوز نشریاتمزدن باشقه

هر تورلی تورکچه، عربچه، فارسیچه، روسچه

مکتب ومدرسه کتابلری، تیاترو ورومان

کتابلری، تاریخ، تفسیر، حدیث وفقه علملرینه

دائر اولغ کتابلر وهر تورلی یازو اسبابلری،

خریطه واطلاسلر الحاصل اولغ کتبخانه لردن تاپلادرگان

ماللرنک هر بری کلیتلو صورتده دائما موجوددر.

بها یوزه‌سیدن باشقه کتبخانه‌لر رقابت

قیلالماسلک درجه‌ده ارزان‌در.

اوزیمزدن تاپلمگان کتابلر بولسه باشقه یرلردن آلوب یوباروب خریدارلریمزنی خرسند قیلمککه ممکن قدر سعی وحرکت قیلامز. اسامی الکتبمز هم انشاء الله تیزدن نشر اولنسه کیراك.

Стар. ТАШКЕНТЪ : ادریس

махалля Хадра.

Кн. Тор. „ТУРКЕСТАНЪ“.